خراسان رضوی
گزارش ویژه
روزنامه
سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی
خراسان رضوی
سه‌شنبه | ۲۳ اسفند ۱۴۰۱
۲۱ شعبان ۱۴۴۴
شماره ۵۲۰۵

فرود و فراز توس

پس از مطالبه سال ۷۵ رهبر انقلاب برای سامان دهی و احیای توس اگرچه مدت ها اقدام در خوری انجام نشد

اما روند اقدامات در این سال ها امیدوار کننده شده است

عکس: پایگاه اطلاع‌رسانی شهرداری

ترسول/ سحرگاه ۱۹ تیرماه ۱۳۷۵ بود که توس یک مهمان ویژه داشت، مهمانی که البته سنگ بنای یک جریان سازی و اتفاقات تاریخی در توس کهن را گذاشت و مطالبه‌ای شکل گرفت با عنوان سامان دهی و احیای توس که حالا پس از سال ها فراز و نشیب به سرانجام مورد انتظار، نزدیک شده و گام های مثبت آن در این روزهای توس و آرامگاه حکیم ابوالقاسم فردوسی دیده می شود. روایت آن بازدید سحرگاهی رهبر معظم انقلاب اسلامی از توس کهن در ۱۹ تیرماه ۷۵ به قلم شخص رهبری خواندنی تر است؛ «بسم ا... الرحمن الرحیم. خدا را شکر که در حاشیه زیارت تابستانی مشهد مقدس رضوی علیه‌آلاف‌التحیه توفیق بازدید از مقبره فردوسی بزرگ و نامدار در شهر تاریخی و پرقصه توس نیز دست داد. اگرچه در گذشته آن مقبره و برخی یادگارهای تاریخی دیگر موجود در آن جا را دیده بودم، اما این بار هم به خاطر اهتمام به جانب مهمّ فرهنگی و تاریخی آن و هم به خاطر کارهای خوب آبادانی و زیباسازی که در آن انجام شده است و نیز به خاطر خبرهای اسف‌انگیزی که از غارت ذخیره کم‌نظیر موجود در این منطقه به من رسیده بود، آن را با دقتی بیشتر و با انگیزه و میل و شوری مضاعف نگاه کردم و اکنون احساس من آن است که دولت موظف است با همت به کار در این بخش بپردازد و آن چه تاکنون شده بسی کمتر از اندازه بایسته است. به امید دنبال گیری و با سپاس از مسئولان و پژوهشگران. سید علی خامنه‌ای - ۷۵/۴/۱۹» این بازدید و دست نوشته مقام معظم رهبری که حالا خیلی ها بند بند آن را به یاد دارند، نقطه عطفی شد در احیای توس تاریخی. توسی که دغدغه احیا و انتقال نسل به نسل هویت آن و صد البته سامان دهی و احیای این کهن شهر گوهربار دغدغه امروز و دیروز نبوده است و داستان پر فراز و فرود زنده نگه داشتن تاریخ، فرهنگ و تمدن خراسان، ایران و صد البته جهان اسلام و پارسی زبانان این کره خاکی است. توس، بسی بیشتر از فردوسی رنج برد تا سرانجام جنب و جوش سامان دهی و احیای آن در میان مسئولان فرهنگ و هنر به وجود آمد و امیدها برای بازپیرایی در شأن این خطه جغرافیایی زنده شد. امروز هم با گذشت بیش از ۲۶ سال از آن روز و مطالبه جدی سامان دهی این منطقه تاریخی، اوضاع خیلی متفاوت شده است، هر چند رسیدن به این نقطه هم با کلی فراز و نشیب همراه بود و اگر نبود مطالبات رسانه‌ای برای تحقق این مهم، توس شاید حال و هوای این روزها را نمی دید. کافی است نوروزتان را با دیدار از توس و آرامگاه فردوسی پاگشا کنید تا از جلوه بهاران در بهار فرهنگ پارسی زبانان حظ کنید. البته که هنوز کار بسیار است، اما آن چه رقم خورده نیز جای مباهات دارد.

چرا توس مهم است؟

توس، خاستگاه حکیم ابوالقاسم فردوسی و ۵۰۰ عالم گران سنگ دیگر است که فقط فهرست کوتاهی از مشاهیر تاثیر گذار آن مانند ابومنصور عبدالرزاق سپه سالار خراسان، خواجه نظام الملک توسی دانشمند و وزیر بزرگ دوران سلجوقی، خواجه نصیرالدین توسی، امام محمد غزالی، شیخ توسی و دقیقی توسی بار این نوشتار را سنگین می کند. شهری که شایسته است نخستین فرهنگ شهر ایرانی را بر ایش به ثبت برسانیم، چرا که نمونه های بسیار معمولی تر از آن مانند وایمار در آلمان، تنها به اعتبار یک شخصیت (گوته)، فرهنگ شهر اروپا شده اند.

این منطقه تاریخی علاوه بر قدمت چند هزار ساله، در سال ۱۳۱۳ میزبان بنای آرامگاه فردوسی شد. بنای هارونیه نیز که با شاخص های معماری ایرانی و اسلامی شناخته می شود، در توس واقع شده است. یکی از مهم ترین آثار تاریخی به جا مانده در این منطقه، بقایای عمارت حاکم نشین شهر یا همان کهن دژ است. پاژ، کهن زادگاه حکیم سخن نیز دیگر منطقه تاریخی توس است. همچنین توس، تنها شهر تاریخی ایران است که حصار و برج و باروهای آن با گذشت هزاران سال هنوز پابرجاست. این شهر تاریخی با حصاری به طول ۷ هزار و ۱۰۰ متر و ۱۷۶ برج و بارو، ۴ دروازه اصلی شهر را در خود جای داده؛ دروازه مرو در شرق، دروازه نیشابور در غرب، دروازه رزان در شمال و دروازه رودبار در جنوب. علاوه بر این شرح نمادهای نبوغ انسانی، تبادل ارزش های بشری و چشم انداز فرهنگی توس نیز مجالی دیگر می طلبد. در کنار همه این ها، وجود حاکمیت های مختلف در توس و قرار گرفتن آن در مسیر فعالیت های اجتماعی، سیاسی و اقتصادی تابران، تاییدی بر برجستگی معماری و فناوری توس در مراحل مهم تاریخ زندگی بشر است. رودخانه تاریخی و قدیمی «کشف رود» نیز که ۲۹۰ کیلومتر طول دارد و در گذشته عاملی برای توسعه و کمک به زندگی مردم منطقه تاریخی توس بوده، نمونه برجسته ای از تعامل بین انسان و محیط زیست است که البته اکنون چیزی از شکوه آن را بطه باقی نمانده و زیست بوم قابل افتخاری ندارد.

همه این سطرهای غرورآفرین در وصف چرایی اهمیت توس، به بندهایی از قوانین ثبت بناها و محوطه های تاریخی در یونسکو طعنه می زد و ضرورت ثبت جهانی توس بر اساس مفاد مقررات این سازمان جهانی را نشان می داد. تا این جای کار اگر یک سر سوزن هم به تاریخ و میراث این آب و خاک علاقه داشته باشیم، وجودمان لبریز از شوق عالم گیر کردن شهرت توس می شود. مسیری که تلاش های بسیاری در سال های اخیر برای به ثمر نشستن آن شده و توس امروز را با توس سحرگاه ۱۹ تیر ۷۵ متفاوت کرده است.

از گام نخست تا امروز

بر پایه تمام آن چه گفته شد، تا به امروز تلاش های بسیاری برای نشاندن توس بر جایگاه واقعی اش انجام شده است. تلاش هایی که بخشی در راستای سر و سامان دادن به محوطه تاریخی آن و مناسب سازی اش به عنوان یک جاذبه گردشگری برای جلب رضایت و راحتی گردشگران بوده و بخشی برای حفظ امنیت، ارتقای بازشناسی فرهنگی و تاریخی و رعایت شروط لازم برای ثبت جهانی آن. موضوع سامان دهی و احیای توس نیز از همان زمان آغاز مطالبه، در دستور کار روزنامه خراسان قرار گرفت و در طول این ۲۶ سال، «احیای توس» همواره یکی از مهم ترین سوژه های پیگیرانه روزنامه خراسان بوده و همچنان رسیدن به حد کمال این مطالبه نیز در دستور کار قرار دارد. در نخستین قدم ها برای بازپیرایی وجهه گردشگری توس، باغ مشاهیر در تیر سال ۸۳ و موزه بزرگ توس در شهریور همان سال کنار آرامگاه فردوسی احداث شد. آذر ۸۳ توس، عنوان مرکز ادبیات و زبان فارسی را کسب کرد، بهمن ۸۴ طرح سامانه ملی توس تصویب و فروردین ۸۵ تشکیل بنیاد شهر تاریخی توس به دولت پیشنهاد شد. اما هیچ کدام از این موارد تاثیر چندانی بر جدی شدن عزم مسئولان و فرهنگ دوستان و اصحاب رسانه برای احیای جدی توس تاریخی و انجام مقدمات برای ثبت جهانی آن نداشت. در واقع ماجرا در همان سال ۸۵ و به دنبال پهن شدن سایه قواره نخراشیده دکل های فشار قوی برق سرخس، مشهد و ترکمنستان بر آرامگاه فردوسی جدی شد، سایه ای که منظر حریم توس را مخدوش کرد و مانند یک شوک جدی، همه علاقه مندان به تاریخ و فرهنگ ایرانی را از خواب بی خیالی بیدار کرد و توس را در مرکز توجه قرار داد. دیری نگذشت که گمانه زنی ها و اظهار نظرهای متفاوت درباره ثبت جهانی توس بر زبان ها افتاد و سایه دکل های برق به عنوان بزرگ ترین مانع این اتفاق باشکوه، مطرح شد. این شد که در اردیبهشت ۸۶ طرح آمایش توس به وزارت مسکن رفت، مرداد ۸۶ اولین پرونده ثبت جهانی توس به یونسکو ارسال شد، آبان ۸۶ روند سامان دهی و اجرای طرح آمایش توس بررسی و اسفند ۸۷ نیز فاز نخست مرکز علمی پژوهشی توس راه اندازی شد.

> جلوخان آرامگاه فردوسی به بهره‌برداری رسیده و پارکی به مساحت ۱۱ هکتار در اختیار مردم قرار گرفته است. اتصال جلوخان آرامگاه فردوسی به کهن دژ انجام شده و فضایی برای فراغت مردم علاوه بر ارتباط تاریخی معنوی مهیا شده است. بیش از ۱۰ مجسمه فاخر با موضوعات هفت خان رستم و شاهنامه نصب و پروژه مسیر پیاده‌راه جلوخان آرامگاه فردوسی به هارونیه اجرا شده است

وقتی توس به مشهد الحاق شد

شهر تاریخی توس با محدوده ای ۳۶۰ هکتاری در بهمن ۱۳۹۱ با تایید شورای عالی معماری و شهرسازی ایران به عنوان یک محدوده منفصل شهری به مشهد الحاق شد و به این ترتیب محدوده منفصل شهری توس در سال ۱۳۹۳ به شهر مشهد پیوست و تحت مدیریت شهرداری منطقه ۱۲ مشهد اداره شد. همچنین از سال ۱۳۹۳ با هدف حراست از میراث تاریخی توس، اهالی ساکن این منطقه از هر گونه عملیات ساخت و ساز و دخل و تصرف زمین منع شدند که البته همین موضوع نارضایتی هایی را برای اهالی به وجود آورد.

روزهایی که محوطه آرامگاه نونوار شد

مطالبه گری و پیگیری های مداوم روزنامه خراسان درباره روند احیای توس و سامان دهی این منطقه تاریخی ادامه یافت و هر چند اقدامات شایسته ای نیز در این سال ها به وقوع پیوست اما هنوز با آن چه مورد انتظار بود فاصله داشت. در سال ۹۶ مدیریت شهری مشهد اعلام کرد که اهتمام جدی برای احیای توس دارد و سرانجام در این دوره اولین گام با ایجاد ساختار اجرایی برای توسعه توس برداشته شد. شورای شهر مشهد تشکیل کمیسیون ویژه برای به سازی توس را در دستور کار قرار داد. در مهرماه ۹۶ شورای شهر، شهرداری مشهد را مکلف کرد به منظور سرعت بخشیدن به فرایند باز زنده سازی ناحیه منفصل توس، حداکثر ظرف مدت یک ماه درباره تدوین ساختار اجرایی اقدام کند. در نتیجه با راه اندازی کمیسیون توسعه و به سازی توس، پروژه هایی تعریف و برخی از آن ها از مرحله ایده و طرح رد شد و به اجرا رسید که موجب شد توس و آرامگاه حکیم فردوسی با حال و هوا و ظاهری در شأن این منطقه همراه شود. در آبان ۹۶ ساختار اجرایی به سازی و توسعه توس تشکیل و با تعامل شهرداری و میراث فرهنگی و نهادهای ذی نفع، احیای توس وارد فاز اجرایی شد. تمرکز کمیسیون توسعه و عمران توس روی مسائل زیرساختی نظیر تصویب سند احیای توس و تاسیس شرکتی با هدف توسعه پایدار منطقه تاریخی توس همراه شد. رئیس کمیسیون توسعه و عمران توس نیز فعالیت هایی را که می شد برای توسعه توس انجام داد به سه دسته تقسیم کرد؛ نخست، زمینه سازی برای برگزاری رویدادها و مناسبت ها، دوم، تدوین طرح های شهری برای بافت این محدوده و سوم ایجاد مشارکت و تعامل بین شهرداری و میراث فرهنگی. در ادامه و با گذشت سه سال از تشکیل کمیسیون ویژه، ۱۰ لایحه، ۱۷ طرح و حدود ۱۰۰ مصوبه در این زمینه مطرح شد که مهم ترین آن ها، تهیه طرح و عملیات جلوخان آرامگاه فردوسی، سند راهبردی باز زنده سازی توس و دسترسی به مسیر کهن دژ بود. بهره برداری از جلوخان آرامگاه فردوسی موجب شد بخش زیادی از ناهنجاری های بصری در این منطقه اصلاح شود و سامان دهی آن سر و شکل بهتر و مناسب تری به خود بگیرد، پروژه هایی که در سال های ۹۶ و ۹۷ به مرحله اجرا رسید، دورانی را رقم زد که ارمغان های طلایی برای احیای فرهنگی و گردشگری توس داشت. احیای توس در سال ۹۸، به طور عمده در مسیر عملیات اجرایی قرار گرفت و با احیای بولوار شاهنامه و ساخت پارک جلوخان آغاز شد. ساخت المان های دایمی توس، سامان دهی مسیر کهن دژ، سامان دهی زمین چهار برج و توافقات تملکی باغ مفاخر از جمله اقدامات عملیاتی بود. با پایان سال ۹۸ و تکمیل سه فاز بازپیرایی جلوخان آرامگاه فردوسی در ۷/۵ هکتار با بودجه ۳۰ میلیاردی آماده بهره برداری برای عموم شد و دید بسیار خوبی به کهن دژ برای مردم ایجاد کرد. از سوی دیگر با اختصاص ۵۰ میلیارد تومان بودجه برای سال ۹۹ برای تکمیل عملیات عمرانی منطقه توس پروژه ها ادامه یافت.

هم اکنون نیز جلوخان آرامگاه فردوسی به بهره برداری رسیده و پارکی به مساحت ۱۱ هکتار در اختیار مردم قرار گرفته است. اتصال جلوخان آرامگاه فردوسی به کهن دژ انجام شده و فضایی برای فراغت مردم علاوه بر ارتباط تاریخی معنوی مهیا شده است. بیش از ۱۰ مجسمه فاخر با موضوعات هفت خان رستم و شاهنامه نصب و پروژه مسیر پیاده‌راه جلوخان آرامگاه فردوسی به هارونیه اجرا شده است. بیش از ۱۰ لایحه، ۱۷ طرح و حدود ۱۰۰ مصوبه در این زمینه مطرح شد که مهم ترین آن ها، تهیه طرح و عملیات جلوخان آرامگاه فردوسی، سند راهبردی باز زنده سازی توس و دسترسی به مسیر کهن دژ بود. بهره برداری از جلوخان آرامگاه فردوسی موجب شد بخش زیادی از ناهنجاری های بصری در این منطقه اصلاح شود و سامان دهی آن سر و شکل بهتر و مناسب تری به خود بگیرد، پروژه هایی که در سال های ۹۶ و ۹۷ به مرحله اجرا رسید، دورانی را رقم زد که ارمغان های طلایی برای احیای فرهنگی و گردشگری توس داشت. احیای توس در سال ۹۸، به طور عمده در مسیر عملیات اجرایی قرار گرفت و با احیای بولوار شاهنامه و ساخت پارک جلوخان آغاز شد. ساخت المان های دایمی توس، سامان دهی مسیر کهن دژ، سامان دهی زمین چهار برج و توافقات تملکی باغ مفاخر از جمله اقدامات عملیاتی بود. با پایان سال ۹۸ و تکمیل سه فاز بازپیرایی جلوخان آرامگاه فردوسی در ۷/۵ هکتار با بودجه ۳۰ میلیاردی آماده بهره برداری برای عموم شد و دید بسیار خوبی به کهن دژ برای مردم ایجاد کرد. از سوی دیگر با اختصاص ۵۰ میلیارد تومان بودجه برای سال ۹۹ برای تکمیل عملیات عمرانی منطقه توس پروژه ها ادامه یافت.

هم اکنون نیز جلوخان آرامگاه فردوسی به بهره برداری رسیده و پارکی به مساحت ۱۱ هکتار در اختیار مردم قرار گرفته است. اتصال جلوخان آرامگاه فردوسی به کهن دژ انجام شده و فضایی برای فراغت مردم علاوه بر ارتباط تاریخی معنوی مهیا شده است. بیش از ۱۰ مجسمه فاخر با موضوعات هفت خان رستم و شاهنامه نصب و پروژه مسیر پیاده‌راه جلوخان آرامگاه فردوسی به هارونیه اجرا شده است. بیش از ۱۰ لایحه، ۱۷ طرح و حدود ۱۰۰ مصوبه در این زمینه مطرح شد که مهم ترین آن ها، تهیه طرح و عملیات جلوخان آرامگاه فردوسی، سند راهبردی باز زنده سازی توس و دسترسی به مسیر کهن دژ بود. بهره برداری از جلوخان آرامگاه فردوسی موجب شد بخش زیادی از ناهنجاری های بصری در این منطقه اصلاح شود و سامان دهی آن سر و شکل بهتر و مناسب تری به خود بگیرد، پروژه هایی که در سال های ۹۶ و ۹۷ به مرحله اجرا رسید، دورانی را رقم زد که ارمغان های طلایی برای احیای فرهنگی و گردشگری توس داشت. احیای توس در سال ۹۸، به طور عمده در مسیر عملیات اجرایی قرار گرفت و با احیای بولوار شاهنامه و ساخت پارک جلوخان آغاز شد. ساخت المان های دایمی توس، سامان دهی مسیر کهن دژ، سامان دهی زمین چهار برج و توافقات تملکی باغ مفاخر از جمله اقدامات عملیاتی بود. با پایان سال ۹۸ و تکمیل سه فاز بازپیرایی جلوخان آرامگاه فردوسی در ۷/۵ هکتار با بودجه ۳۰ میلیاردی آماده بهره برداری برای عموم شد و دید بسیار خوبی به کهن دژ برای مردم ایجاد کرد. از سوی دیگر با اختصاص ۵۰ میلیارد تومان بودجه برای سال ۹۹ برای تکمیل عملیات عمرانی منطقه توس پروژه ها ادامه یافت.

هم اکنون نیز جلوخان آرامگاه فردوسی به بهره برداری رسیده و پارکی به مساحت ۱۱ هکتار در اختیار مردم قرار گرفته است. اتصال جلوخان آرامگاه فردوسی به کهن دژ انجام شده و فضایی برای فراغت مردم علاوه بر ارتباط تاریخی معنوی مهیا شده است. بیش از ۱۰ مجسمه فاخر با موضوعات هفت خان رستم و شاهنامه نصب و پروژه مسیر پیاده‌راه جلوخان آرامگاه فردوسی به هارونیه اجرا شده است

طرح راهبردی، تفصیلی و ویژه

اما مسیری که برای ثبت جهانی توس طی شد، شامل تصویب طرح «راهبردی» در تیرماه ۹۹ است که با پیگیری های جدی شورای شهر و استانداری در سال ۱۴۰۰ به عنوان طرحی بالادستی برای انجام اقدامات بعدی، ابلاغ شد. همچنین طرح «ویژه» مربوط به ۳۶۰ هکتار عرصه تاریخی توس است و هدف آن کنترل ساخت و سازها، تغییر نکردن کاربری های تعیین شده و انجام ساخت و ساز در موارد ضروری به صورت استاندارد است که تنظیم شده است. در واقع طرح ویژه نشان می دهد در چه جاهایی می توان ساخت و ساز انجام داد، کجا نباید ساخت و ساز بشود و حتی باید در اولویت تملک قرار بگیرد. تفاهم نامه ای هم امضا شده مبنی بر این که از محل درآمد هزار و ۸۰۰ هکتار یا در واقع ۳ هزار و ۶۰۰ هکتار اراضی توس که به شهر مشهد الحاق شده و در نتیجه برای شهرداری مشهد ایجاد درآمد کرده است، آزادسازی عرصه را انجام بدهند.

کارهای بر زمین مانده

همه آن چه رفت، مسیر طی شده برای احیا و سامان دهی توس تاریخی بود، اما مسیر همچنان ادامه دارد و باید با قدرت هر چه تمام تر و بدون اتلاف وقت موانع باقی مانده را از سر راه برداشت و کارهای بر زمین مانده را انجام داد تا در آینده ای بسیار نزدیک، مطالبه احیای توس به طور کامل محقق شود و به واقعیت بپیوندد و همه آن چه از جنس اجحاف و قصور در حق عظمت توس بوده، جبران شود. یکی از کارهای بر زمین مانده آن است که با وجود گذشت بیش از ۹ سال از پیوستن توس به شهر مشهد، هنوز طرح شهری این منطقه آماده نشده است و تا زمانی که توس طرح شهری نداشته باشد، مردم امکان ساخت و ساز و دخل و تصرف در مایملک خود را ندارند! این در حالی است که حدود ۴۰ هزار نفر در این منطقه ساکن هستند و با توجه به محدودیت منابع، تاکید شده است که اجازه افزایش جمعیت به بیش از ۶۵ هزار نفر داده نخواهد شد. از سوی دیگر مسائل فرهنگی و اجتماعی همچنان نیاز منطقه محسوب می شود. ساخت اماکن اقامتی، پارک موزه باستان شناسی و ساخت شهر خلاق ادبی از جمله مواردی است که ضروری است پیگیری شود و بهره برداری آن صورت گیرد. از همه مهم تر این که توس همچنان ثبت جهانی نشده است. برای شناساندن این منطقه تاریخی منحصر به فرد باید اقدامات برای ثبت جهانی توس سرعت گیرد و موانع از سر راه برداشته شود. اما آخر از همه این که در روزنامه خراسان رضوی در تاریخ ۲۹ آبان امسال برای آخرین بار وضعیت طرح ویژه توس را در گزارشی بررسی کردیم و به تعیین تکلیف اجرای طرح ویژه پرداختیم. طرحی که ثبت جهانی شهر تاریخی توس در گرو آن است. در واقع برای ثبت جهانی چنین آثاری، نظم بخشی قانونی و حفاظت ملی شرط است که با اجرای طرح ویژه عملی می شود و می توان اعتماد نهادهای جهانی فعال در این حوزه را برای ثبت جهانی توس جلب کرد. اما در همان تاریخ و در پیگیری های بعدی خبرنگار ما از سرپرست معاونت میراث فرهنگی خراسان رضوی، مشخص شد در مهر ماه امسال شرح خدمات تایید و موافقت نامه تامین اعتبار طرح ویژه توس از سوی سازمان مدیریت و برنامه ریزی ابلاغ شده است و دلیل اجرایی نشدن طرح به گفته این مقام مسئول، تعلل در بستن قرارداد با پیمانکار از سوی اداره کل راه و شهرسازی استان است و هنوز هم از تعیین تکلیف این طرح خبری نیست که باید فکر عاجلی برای آن شود.

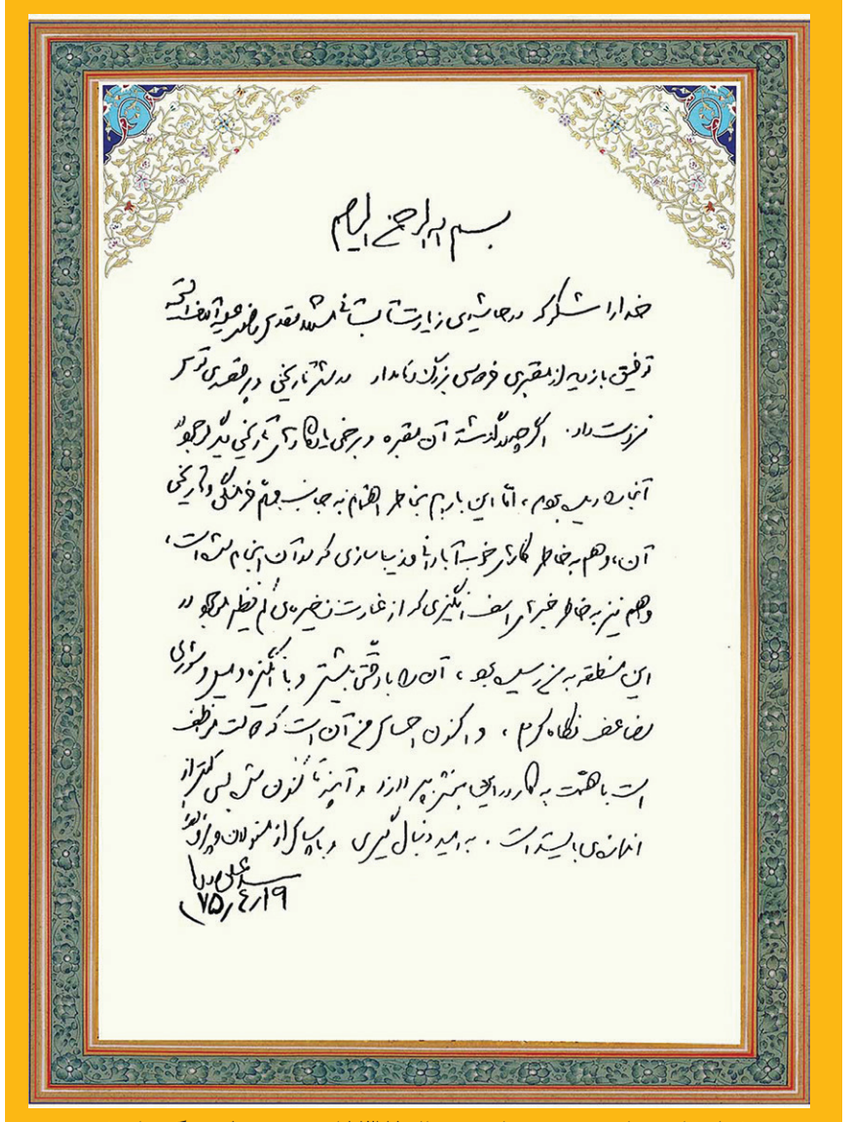

بسم الله الرحمن الرحیم

خدا را شکر که در حاشیه‌ی زیارت تابستانی مشهد مقدس رضوی علیه‌آلاف‌التحیه توفیق بازدید از مقبره‌ی فردوسی بزرگ و نامدار و در شهر تاریخی و پرقصه‌ی توس نیز دست داد. اگرچه در گذشته آن مقبره و برخی یادگارهای تاریخی دیگر موجود در آن جا را دیده بودم، اما این بار هم به خاطر اهتمام به جانب مهمّ فرهنگی و تاریخی آن، و هم به خاطر کارهای خوب آبادانی و زیباسازی که در آن انجام شده است، و هم نیز به خاطر خبرهای اسف‌انگیزی که از غارت ذخیره‌ی کم‌نظیر موجود در این منطقه به من رسیده بود، آن را با دقتی بیشتر و با انگیزه و میل و شوری مضاعف نگاه کردم و اکنون احساس من آن است که دولت موظف است با همت به کار در این بخش بپردازد و آن چه تاکنون شده بسی کمتر از اندازه بایسته است. به امید دنبال گیری و با سپاس از مسئولان و پژوهشگران.

سید علی خامنه‌ای
۷۵/۴/۱۹

دست خط مقام معظم رهبری در بازدید سال ۱۳۷۵ از مجموعه فرهنگی تاریخی توس

مروری بر مطالبه گری و پیگیری های روزنامه خراسان در حوزه احیای توس